

## **НАПРЯМ 7. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ**

**Гриценко Л. І.**  
*науковий співробітник лабораторії  
трудового виховання*

Інститут проблем виховання  
Національної академії педагогічних наук України  
м. Київ, Україна

### **РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В РОБОТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Динамічні зміни в сучасному глобалізованому суспільстві не могли не привести до переосмислення змісту, завдань, принципів організації навчання та виховання підрастаючого покоління. Найкардинальнішою перебудови зазнала початкова освітня ланка. На зміну знанневого в освіту прийшов компетентністний підхід. Цілі НУШ з формування особистості сучасного молодшого школяра, попри дещо недостають узгоджену з усталеним понятійним апаратом науки про виховання термінологію, тісно зав'язані на завдання трудового виховання підостаючої особистості, формування у неї ціннісного ставлення до праці. Без потреби в праці, ставлення до неї як необхідності гідного людського життя, духовної цінності, яка дозволяє досягти життєвого успіху, таке завдання не може бути вирішене [3].

Традиційно проблема трудового виховання вважалась виключно зоною відповідальності вихователів, педагогів та родини. Проте той факт, що специфіка ціннісного ставлення тісно зав'язана на розвиток ціннісно-сміслової сфери, а процес його формування значною мірою спирається на рефлексивно-оцінні уміння особистості дозволяє більш системно підійти до організації процесу трудового виховання, котре давно перестало прив'язуватися тільки до уроків трудового навчання та процесу самообслуговування.

Вирішення завдань трудового виховання повзується із подоланням таких негативних факторів, як, наприклад, виявлена дослідженням Гуцан Л. неготовність батьків та педагогів до здійснення трудового виховання молодших школярів (до найважливіших життєвих цінностей працю віднесли лише 2,9% батьків і 7% педагогів, а от 71% батьків і 24% учителів відвели їй останнє місце в системі цінностей), неусвідомлених експектацій психологів, що стійко

асоціюють трудове виховання із негативними спогадами із шкільного життя (до 25% за дослідженням Гриценок Л.) [2-4].

Окрім того, існує об'єктивний розрив між потребою в оновленні змісту та методів трудового виховання на засадах ціннісного підходу та недостатньо ефективними, розпороченими зусиллями освітян, відсутність узгодженості у здійсненні виховної роботи, розуміння місця трудового виховання у загальному розвитку особистості, розмиті уявлення чи й нерозуміння педагогами механізмів формування ціннісно-сислової сфери. Все це разом спричиняє високу актуальність долучення до цього процесу психологічної служби навчального закладу.

Водночас, висока завантаженість фахівців служби вимагає ґрунтовного дослідження унормованої діяльності психолога в початковій школі та виокремлення в ній аспектів, пов'язаних із розвитком ціннісної сфери, що дозволить ергономічно поєднати планову діяльність психолога і виховні впливи школи та сім'ї в сфері трудового виховання молодшого школяра, здійснити наукове обґрунтування змістових та методичних аспектів діяльності психологічної служби з формування ціннісного ставлення до праці.

На основі вивчення теоретичних основ проблеми трудової вихованості в молодшому шкільному віці, значущості трудового виховання для особистісного розвитку молодшого школяра і його успішної адаптації в основній школі і подальшій життєвій самореалізації нами виділено аспекти процесу формування ціннісного ставлення до праці, що реалізуються у тісній взаємодії з педколективом і батьками школяра в рамках вирішення завдань діяльності психологічної служби навчального закладу.

Особливість трудового виховання школярів в діяльності психологічної служби полягає у тому, що воно здійснюється в різних напрямках:

- опосередковано – через просвітницько-пропедевтичну роботу з батьками та вчителями, адміністрацією навчального закладу,

- безпосередньо – через планову роботу із забезпечення розвитку пізнавальних процесів, формування позиції школяра, розвиток мотиваційної сфери, рефлексивних умінь, формування навичок оцінювання як основи самоефективності та адекватного самооцінювання.

Загальною метою діяльності психологічної служби в початковій школі, відповідно до «Положення про психологічну службу в системі освіти» є формування і розвитку особистості дітей, створення психологічно-педагогічних умов для розкриття творчих здібностей кожного учня, забезпечення його активності в засвоєнні знань, набутті вмінь та навичок, необхідних для подальшого успішного навчання в середній школі, досягнення оптимального рівня розвитку пізнавальної, емоційно-мотиваційної, особистісно-регулятивної та духовно-моральної сфер особистості з урахуванням психофізіологічних індивідуальних особливостей молодшого школяра.

Діяльність психологічної служби у початковій школі здійснюється у тісному співробітництві з педагогічним колективом та батьками і найближчим оточенням школяра [5]. Від якості такого співробітництва залежить ефективність всіх

виховних зусиль школи. Враховуючи багаторівневість виховного впливу, спрямованого на формування ціннісного ставлення до праці, важливо забезпечити таку синергію. Для цього важливо, аби уявлення педагогічного колективу та батьків про функції психологічної служби відповідали її реальним можливостям і завданням. Адже від того, як успішно будуть засвоєні вимоги нової ситуації розвитку, сформується позиція школяра, ставлення до трудової діяльності: учіння, самообслуговування, суспільно-корисної праці тощо, – залежить розвиток дітей у середніх і старших класах і не тільки.

З цією метою важливо налагодити профілактичну роботу, спрямовану на дотримання основних принципів трудового виховання молодшого школяра та реалізацію компонентної моделі І. Беха в формуванні ціннісного ставлення до праці.

Так, починаючи з визначення готовності дитини до школи і психологічного супроводження розвитку психічних процесів, що забезпечують діяльність, формування особистісної сфери, практичний психолог навчального закладу, надаючи необхідну інформацію та будуючи на її основі власне профілактичну чи корекційно-розвивальну роботу з дітьми та просвітницьку роботу з батьками і педагогами, забезпечує реалізацію принципів доступності, посиленості праці, має можливість визначати та впливати на стиль міжособистісної взаємодії школяра зі значимими дорослими, сприяти усвідомленню педагогами необхідності контрольованого формування головної власне шкільної навички молодшого шкільного віку – вміння вчитися (мова йде про формування структури навчальної діяльності учня, яка обумовлює успішне оволодіння будь-якою новою інформацією, в тому числі і самостійно). Власне виконання завдання супроводу адаптації дитини до навчання, нового шкільного колективу невіддільне від формування навичок навчальної та трудової діяльності та самоконтролю як важливого компонента у формуванні ціннісного ставлення.

Забезпеченню необхідного для розвитку ціннісного ставлення до праці емоційно-мотиваційного компонента – «радості праці» допомагає також раннє виявлення здібностей, інтересів і нахилів дитини і побудову на цій основі «дитиновідповідної» позакласної та позашкільної роботи, залучення до різноманітних форм творчої самореалізації. Цьому ж послугується робота психолога з визначення причин труднощів у навчанні та адаптації до шкільного життя, профілактика неуспішності, девіантної поведінки та конфліктів з однолітками і старшими та спільна з педагогами побудова на цій основі корекційно-розвивальних програм.

Спільним завданням психологічної служби, педагогів та батьків є і формування довільності психічних процесів, самоконтролю, навичок самостійної учбової діяльності. У роботі з батьками та найближчим соціальним оточенням школярів психологічна служба допомагає усвідомити роль формування ціннісної сфери дитини в успішній самореалізації в майбутньому, уникнути або виправити виховні помилки, прорахунки в стилі батьківського виховання, що впливають на становлення ціннісно-сміслової

сфери особистості молодшого школяра, вибудувати суб'єкт-суб'єктні стосунки з власною дитиною задля усвідомлення важливості праці в житті сім'ї, суспільства, розвитку самостійності, ініціативності, відповідальності, поваги до результатів праці як опосередкованого результатом трудової діяльності – своєї і батьків тощо. Ефективність процесу трудового виховання молодших школярів може бути покращена за умови, якщо психологу навчального закладу вдасться задіяти синергетичний ефект різнорівневої ділової та міжособистісної конструктивної взаємодії всіх його суб'єктів.

### Список літератури:

1. Бех І. Д. Праця – головний вихователь школярів: Психологічний аспект трудового виховання молодших школярів / І. Д. Бех. – К.: т-во «Знання» УРСР, 1983. – 32 с.
2. Гриценко Л.І. Трудове виховання в початковій школі: психологічні мішені виховних задач / Л. І. Гриценко // Актуальні питання педагогіки та психології: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 10–11 листопада 2017 р.). – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. – С. 124-127.
3. Гуцан Л. А. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в умовах модернізації системи освіти / Л. А. Гуцан // Особистість у просторі виховних інновацій: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік / [За ред. І. Д. Бега, О. М. Докукіної, Р. В. Малиношевського]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – С. 94-107.
4. Морін О. Л. Результати дослідження проблеми забезпечення трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів. / О. Л. Морін // Зб. тез доповідей звітної наук.-практ. конференції Інституту проблем виховання НАПН України «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (м. Київ, 18 квітня 2018 р.). – Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – С. 193-197.
5. Панок В. Г. Теоретико-методологічні проблеми застосування виховних технологій з погляду прикладної психології / В. Г. Панок // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – Київ: Пед. преса, 2014, № 4. – С. 21-29.